

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas cikliskā sistēmiskā riska novērtējums un piemērojamās pretcikliskās kapitāla rezerves normas 0% apmērā atbilstība

27.07.2021. novērtējums par cikliskā sistēmiskā riska intensitāti un piemērojamās pretcikliskās kapitāla rezerves (PKR) normas 0% apmērā atbilstību.

Iepriekšējais 27.04.2021. lēmums noteikt, ņemot vērā cikliskā sistēmiskā riska intensitāti, darījumiem ar Latvijas rezidentiem (iekšzemes privātajiem nefinanšu klientiem) PKR normu **0%** apmērā **tieš saglabāts**.

Pamatojums: Finanšu un kapitāla tirgus komisija (FKTK), kā par PKR normas noteikšanu atbildīgā iestāde saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 35.⁵ pantu, reizi ceturksnī novērtē cikliskā sistēmiskā riska intensitāti un, ja nepieciešams, nosaka vai koriģē noteikto PKR normu, kas attiecināma uz riska darījumiem, kuri noslēgti ar Latvijas Republikas rezidentiem. PKR normas noteikšanā analizē kredītu, kas izsniegti privātajam nefinanšu sektoram, atlikuma un iekšzemes kopprodukta (IKP) attiecību un šī rādītāja novirzi no ilgtermiņa tendences, kā arī izvērtē citus papildu rādītājus, uz kuriem pamatojoties pieņem kārtējo lēmumu par PKR normas noteikšanu.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. maija Direktīva 2019/878 ar ko Direktīvu 2013/36/ES groza attiecībā uz atbrīvotajām sabiedrībām, finanšu pārvaldītājsabiedrībām, jauktām finanšu pārvaldītājsabiedrībām, atalgojumu, uzraudzības pasākumiem un pilnvarām, kā arī kapitāla saglabāšanas pasākumiem maina kārtību, kā dalībvalstis nosaka PKR normu. Turpmāk, pēc jauno prasību transponēšanas nacionālajos tiesību aktos, norīkotās iestādes kā līdz šim reizi ceturksnī turpina novērtēt cikliskā sistēmiskā riska intensitāti un dalībvalstī noteiktās PKR normas atbilstību, savukārt lēmumu par jaunas PKR normas noteikšanu pieņem tikai mainoties tās apmēram. Tādējādi ceturkšņos, kad izmaiņas PKR normas apmērā veikt nav nepieciešams, attiecīgie lēmumi vairs arī nav jāpieņem.

FKTK padomes 27.04.2021. noteikto PKR normu kredītiestādes specifiskās PKR aprēķinā izmantos, **sākot no 2022. gada 1. maija** līdz brīdim, kad FKTK padome, ņemot vērā ciklisko sistēmisko risku novērtējumu, koriģēs 0% apmērā noteikto PKR normu.

Reizi ceturksnī FKTK **turpinās publicēt cikliskā sistēmiskā riska novērtējumu** tās mājaslapā.

Lai lemtu par PKR normas noteikšanu, FKTK, sadarbībā ar Latvijas Banku, veic Latvijas finanšu cikla izmaiņu analīzi un seko līdzi koronavīrusa Covid-19 pandēmijas izraisītā globālā ekonomikas pieprasījuma–pieāvājuma šoka attīstības tendencēm. Kā liecina Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) informācija, tautsaimniecības lejupslīdes temps ir samazinājies – 2021. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, pēc sezonāli un kalendāri nekoriģētiem datiem IKP saruka mēreni par 1.3%, savukārt IKP izaugsmes dinamika 2020. gadā spilgti norādīja uz ekonomikas šoka sekām – IKP izaugsmes temps bija negatīvs visos ceturkšņos. Kopumā 2020. gadā IKP, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājās par 3.6%.

2020. gadu raksturoja augsta nenoteiktība, un tās iezīmes turpinājās arī 2021. gada 1. ceturksnī. Vairākas nozares (izmitināšana un ēdināšana, māksla un izklaide) pandēmija skāra īpaši būtiski arī šī gada pirmajā ceturksnī. Ilgstošie pandēmijas ierobežojumi un ārkārtas situācija arī būtiski apgrūtināja uzņēmējdarbību. Pandēmijas ietekmē būtiski saruka vairākās nozarēs strādājošo iedzīvotāju ienākumi (darba algas fonds). Ierobežojošie pasākumi būtiski samazināja iedzīvotāju iespējas tērēt gūtos ienākumus, savukārt neskaidrība un bažas par nākotni mudināja veidot uzkrājumus. Kopējie mājsaimniecību gala patēriņa izdevumi turpina samazināties arī 2021. gada 1. ceturksnī - par 7.4% (pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu). Valdības pieņemtie ierobežojošie pasākumi joprojām būtiski iespaidoja mājsaimniecību izdevumus, visvairāk tieši izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumiem, kā arī atpūtas un kultūras pasākumiem.

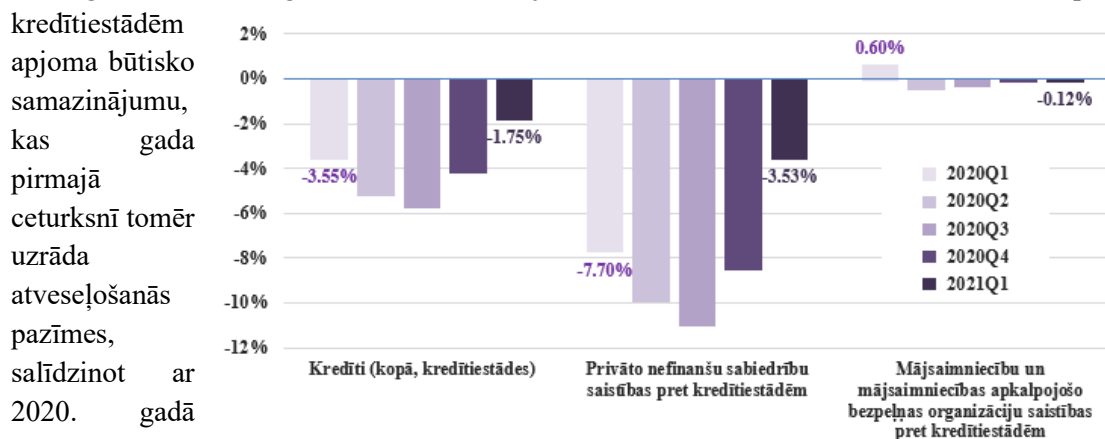
Latvijas Banka 2021. gada jūnijā pārskatīja IKP prognozes, 2021. gadā paredzot 3.3% izaugsmi (saglabāta nemainīga prognoze no šī gada marta), bet 2022. gadā paredzot 6.5% izaugsmi. Prognozes ir modelētas vēl aizvien lielas nenoteiktības apstākļos, un riski galvenokārt saistīti ar pandēmijas apkarošanas sekmēm, t.sk. efektīvu vakcinācijas procesu. Jau kopš aprīļa ir uzlabojies tautsaimniecības dalībnieku noskaņojums un turpmāka ierobežojumu mazināšana atspoguļojies ekonomiskās izaugsmes kāpumā.

PKR orientiera dati par kredītu atlikuma un IKP attiecības novirzi no ilgtermiņa tendences liecina, ka tā joprojām ir negatīva – gan izmantojot plašo – (finanšu kontu) (-27 p.p. 2020. gada 4. ceturkšņa beigās), gan šauro – (banku) (-15.5 p.p. 2021. gada 1. ceturkšņa beigās) kredītu definīciju¹. Latvijas iekšzemes privātajiem nefinanšu klientiem izsniegto kredītu un IKP attiecība turpina pakāpeniski samazināties - 2021. gada 1. ceturksnī šauri definēto kredītu un IKP attiecība saruka līdz 32%, bet plaši definētā kredītu un IKP attiecība – līdz 76% 2020. gada 4. ceturksnī.

Covid-19 pandēmijas izraisītā ekonomiskā lejupslīde turpina negatīvi ietekmēt iekšzemes kreditēšanas pieauguma tempus. Kopējā iekšzemes privātā nefinanšu kredītportfeļa atlikums 2020. gada 4. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, samazinājās par 1.8%. Nozīmīgs samazinājums joprojām novērojams patēriņa kredīta atlikumos, kas 2021. gada 1. ceturksnī saruka par 9.0% (gads-pret-gadu), kā arī kredīti mājokļa iegādei saruka par aptuveni 2% gan atlikumos, gan pēc izsniegtā skaita (gads-pret-gadu). Privātā sektora parāda slogs turpina pakāpeniski sarukt, savukārt kopējo gada procentu maksājumu attiecība pret IKP jau ilgstoši saglabājas nemainīga 1.1% apmērā arī 2021. gada 1. ceturksnī.

¹ Papildu informācija par PKR orientiera metodoloģijā izmantoto kredītu definīciju atrodama FKTK mājaslapā – *Pretcikliskā kapitāla rezerve*. Pieejams: <https://www.fktk.lv/mediju-telpa/nozares-temati/makroprudenciala-uzraudziba/pretcikliska-kapitala-rezerve/pretcikliska-kapitala-rezerve/>

Kredītiestāžu iekšzemes privātajiem nefinanšu klientiem izsniegto kredītu un uzpirkto parāda vērtspapīru apjoms 2021. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, uzrāda mērenu pieauguma tempa atveseļošanos, pretstatā iepriekšējos ceturkšņos novērotajai negatīvajai tendencei (samazinājums par 1.75%, skat. 1. attēlu). Joprojām negatīvā dinamika 2021. gada sākumā galvenokārt skaidrojama ar nefinanšu sabiedrību saistību pret kredītiestādēm

1. attēls. Kredītu (šaurā definīcija) un to komponentu ceturkšņu izmaiņas (gads-pret-gadu)

apjoma būtisko samazinājumu, kas gada pirmajā ceturksnī tomēr uzrāda atveseļošanās pazīmes, salīdzinot ar 2020. gadā novēroto būtisko pieauguma tempa samazinājumu par aptuveni 8% caurmērā ik ceturksnī. Mājsaimniecību un to apkalpojošo bezpeļņas organizāciju segmenta saistību pret kredītiestādēm tendences, salīdzinot ar privāto nefinanšu sabiedrību segmentu, gan 2020. gadā, gan 2021. gada 1. ceturksnī kopumā izrādījās noturīgākas pret Covid-19 pandēmijas izraisīto ekonomikas pieprasījuma-piedāvājuma šoku – to saistības pret kredītiestādēm 2021. gada 1. ceturksnī samazinājās tikai par 0.12% (gads-pret-gadu).

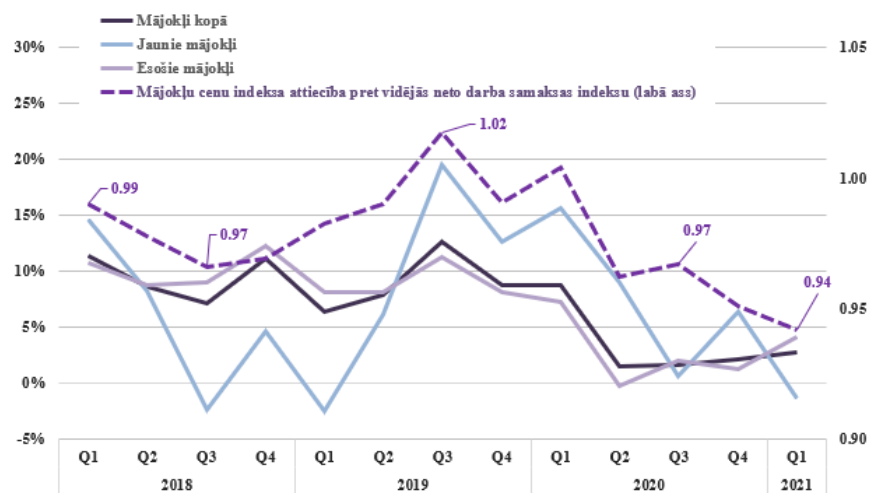
Nozīmīgu lomu kredītēšanā Latvijā arī ekonomiskās lejupslīdes apstākļos spēlē valsts atbalsta programma mājokļa iegādei. Aptuveni puse no visiem no jauna izsniegtajiem banku hipotekārajiem kredītiem ir ar valsts garantiju atbalstu. Pateicoties dažādām valsts atbalsta programmām, kā arī banku piedāvājumam, daudzām ģimenēm Latvijā kredīts mājokļa iegādei šobrīd ir kļuvis pieejamāks kā agrāk. Tas atspoguļojas arī kopumā noturīgā, lai arī nedaudz sarūkošā hipotekārā kredītportfeļa apmērā – kredītu mājokļa iegādei daudzums (skaits) 4. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu pieauga par 2.0 %, tajā pašā laikā to apmēram (atlikumam) sarūkot par 2.0 %. Līdzīga tendence bija vērojama arī 2021. gada 1. ceturksnī, gan skaita, gan atlikuma pieauguma tempiem sarūkot par aptuveni 2% (gads-pret-gadu).

Covid-19 pandēmijas ietekmē mājokļu cenu pieauguma temps 2020. gadā kopumā samazinājās, lai arī gada otrajā pusē bija vērojama mērena atkopšanās, un šī tendence turpinājās arī 2021. gada 1. ceturksnī (skat. 2. attēlu).

Saskaņā ar nekoriģētiem CSP mājokļu cenu indekss 2021. gada 1. ceturksnī, salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu,

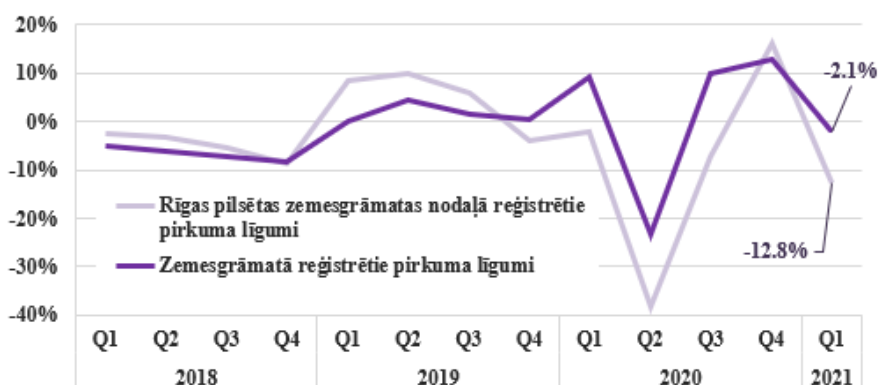
palielinājās par 2.8% (2020. gada 4. ceturksnī – 2.2% pieaugums), tai starpā esošo

mājokļu cenas pieauga par 4.2% (pieaugums 2020. gada 4. ceturksnī – 1.3%), savukārt būtiskākas cenu svārstības bija vērojams jauno mājokļu cenām – samazinājums par 1.4% (pieaugums 2020. gada 4. ceturksnī – 6.4%). Joprojām saglabājas augsta mājokļu cenu un darba samaksas pieauguma tempu korelācija.

2. attēls. CSP mājokļu cenu indeksa un tā komponentu ceturkšņu pārmaiņas (gads-pret-gadu) (kreisā ass), un mājokļu cenas un ienākumu attiecība (labā ass)

Izņemot otro ceturksni, kad noteiktie ierobežojumi un neskaidrība rezultējās būtiskā darījuma skaita samazinājumā, nekustamā īpašuma tirgus 2020. gadā kopumā saglabājās noturīgs pret

3. attēls. Zemesgrāmatā reģistrēto pirkuma līgumu skaita pieauguma tempa ceturkšņu pārmaiņas (gads-pret-gadu)

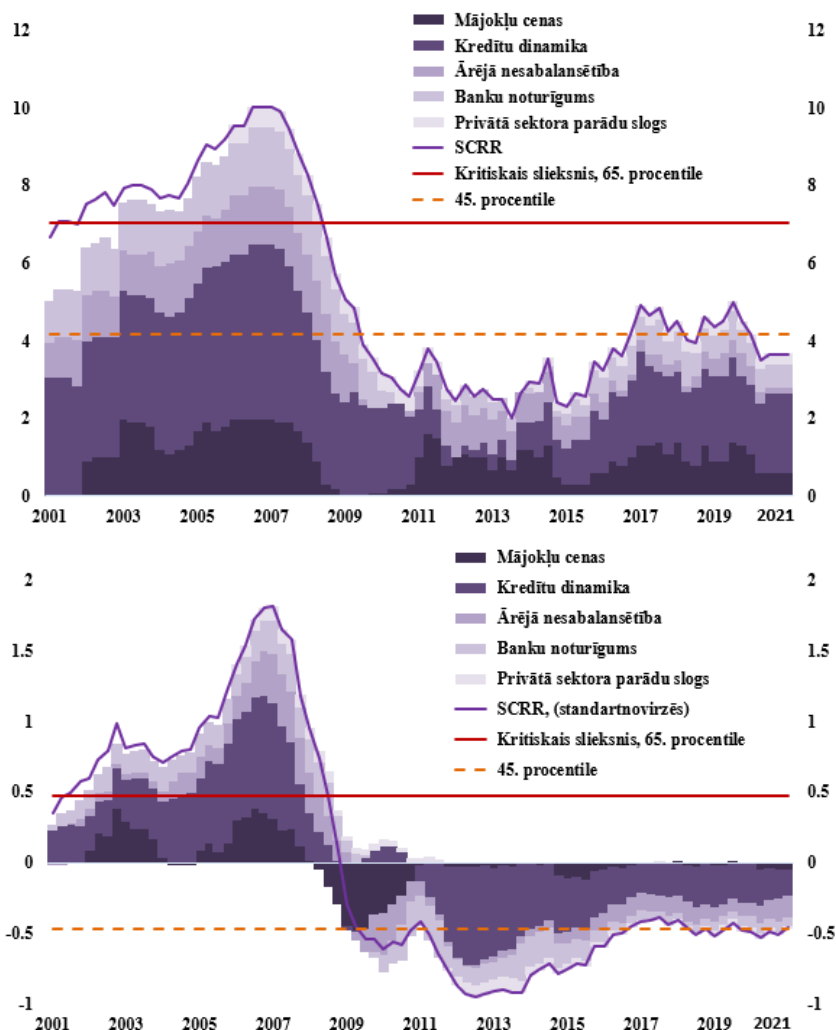
Covid-19 pandēmijas ietekmi. 2021. gada 1. ceturksnī, savukārt, bija vērojams darījuma skaita samazinājums (par 2.1% valstī kopumā un 12.8% Rīgā (gads-pret-gadu)), ko lielākoties veicinājis piedāvājuma samazinājums nekustamā īpašuma tirgū, kā arī pastiprinātie ierobežojumi Covid-19 saslimstības mazināšanai (skat. 3. attēlu). Kā norāda eksperti, pandēmija ir aktualizējusi mājokļu pieejamības problēmas, jo sevišķi reģionos. Pēc dažādu aptaujas rezultātiem ir redzams, ka arvien lielāka daļa iedzīvotāju tuvākā gada laikā atkopjoties tautsaimniecībai sagaida arī nekustamā īpašuma cenu pieaugumu. Gaidas par cenu kāpumu līdzīgā veidā ietekmē situācija nekustamo īpašumu tirgos arī kaimiņvalstīs Baltijā. Nekustamo īpašumu kreditēšanā sāk parādīties jauna tendence - pieaug projektu ilgtspējas nozīmi — jo tie

būs pārdomātāki un videi draudzīgāki, jo izdevīgāki būs nosacījumi kredīta saņemšanai. Vēl viena tendence, kas ir izkristalizējusies saistībā ar daļēju strādāšanu no mājām, ir tirgū radušās pārdomas par biroju aktualitāti nākotnē. Lēmumi par turpmāko biroja telpu izmantošanu ir atlikti lielās neskaidrības dēļ. Salīdzinot ar pārējo Baltijas valstu galvaspilsētām, Rīgā joprojām saglabājas nozīmīgs brīvo biroja telpu apjoms un tirgus Latvijas galvaspilsētā raksturojams kā nogaidošs. 2021. gadā Rīgā nav plānots neviens liels biroja telpu izbūves projekts.

Pandēmijas ietekmē turpina samazināties arī nebanku kredītēšana - iekšzemes nebanku kredītētāju kredīta atlikumi nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām 2021. gada 1. ceturksnī saruka par 1.5% (pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu), savukārt līzinga sabiedrībām – vēl būtiskāk - par 6.6%. Nozīmīgo līzinga sabiedrību kredītportfeļa samazinājumu 2021. gada 1. ceturksnī ietekmēja tieši nefinanšu uzņēmumu kredītportfeļa daļa (samazinājums par 8.8% (gads-pret-gadu)), savukārt mājsaimniecību kredītēšana uzrādīja lielāku noturību pandēmijas efektiem (kredītportfelis pieauga par 0.6% (gads-pret-gadu)). Līzinga sabiedrību kredītportfeļa samazinājums ir lielā mērā skaidrojams ar Covid-19 pandēmijas izraisīto ekonomikas šoku un atsevišķu līzinga sabiedrību mērķtiecīgu kredītportfeļa samazināšanu, bet lēnais mājsaimniecību kredītēšanas pieauguma temps norāda, ka mājsaimniecības šobrīd, ņemot vērā

pastāvošo nenoteiktību, nav gatavas uzņemties būtiskas papildus saistības un nogaida, lai iegādātos jaunas vieglās automašīnas vai arī citādi palielinātu patēriņu, neskatoties uz to, ka vidējā bruto alga 2020. gadā pieauga vidēji par 6.2%.

Kopumā, vērtējot rādītājus uz 2021. gada 1. ceturksni un ņemot vērā neskaidrību par turpmākajām tautsaimniecības attīstības tendencēm, pašlaik nav novērojamas būtiskas finanšu cikla izmaiņas. Kā papildus rādītāju cikliskā sistēmiskā riska intensitātes noteikšanai var izmantot Latvijas

4. attēls. SCRR un to noteicošo komponentu devums (1. grafiks punktos, 2. grafiks – standartnovirzes)

Bankas izstrādāto² salikto cikliskā sistēmiskā riska rādītāju (SCRR), kas ļauj, ņemot vērā Latvijas finanšu sistēmas specifiku, novērtēt finanšu cikla aktuālo stāvokli. Ņemot vērā, ka SCRR vislielāko svaru piešķir tieši kreditēšanas attīstību raksturojošajiem rādītājiem, pandēmijas periodā novēroto vājo kreditēšanas tendenci ietekmē arī šis rādītājs šobrīd uzrāda zemu cikliskā sistēmiskā riska līmeni gan pēc standartnoviržu, gan punktu metodes (skat. 4. attēlu). Rādītāja samazinājumu daļēji skaidro arī mājokļu cenu pieauguma tempa sabremzēšanās.

Raugoties kopumā, noteikto ierobežojumu Covid-19 pandēmijas mazināšanai ietekme un neskaidrība par pandēmijas turpmāku izplatību vēl aizvien turpina atspoguļoties vājā kreditēšanas un citu finanšu ciklu raksturojošo rādītāju izaugsmes tempā, kā rezultātā nav novērojamas būtiskas finanšu cikla izmaiņas. Tādējādi, pašreizējos apstākļos nav pamata PKR normas palielināšanai un tā tiek saglabāta 0% līmenī.

FKTK sadarbībā ar Latvijas Banku turpinās ik ceturksni analizēt būtiskos rādītājus un vērtēt ciklisko sistēmisko risku līmeni un PKR normas atbilstību.

² Jaunākā informācija par Latvijas Bankas izstrādāto SCRR pieejama tās 2021. gada Finanšu stabilitātes pārskatā: https://datnes.latvijasbanka.lv/fsp/FSP_2021.pdf

Papildus informācija par SCRR metodoloģiju pieejama Latvijas Bankas 2020. gada Finanšu stabilitātes pārskatā: https://datnes.latvijasbanka.lv/fsp/FSP_2020.pdf